WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА СРПСКО-КРАЉЕВСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА И СВЕ ПОШТЕ У СРБИЈИ

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ ЗА ЦЕО ОВАЈ САЗИВ:

ЗА СРБИЈУ . . . . . 5 ДИНАРА

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ТОЛИКО ИСТО С ДОДАТКОМ ПОШТАРИНЕ

УРЕЂУЈЕ СЕКРЕТАР СКУПШТИНСКИ
РАНКО ПЕТРОВИЋ

БРОЈ 55 ПЕТАК 6 АВГУСТА 1893 ГОДИНА III

41 САСТАНАК

27 јула 1893 у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК,
Димитрије Катић

СЕКРЕТАР,
Алекса Ратарац

(НАСТАВАК)

(О повластици, Минху Ник. Милетић).

Ну, где је повластичар у праву и у колико се његово право према повластици простире, у онолико треба држава да га потпомаже и да га штити. Али овде, где он нема права и где то право не може он да добије по закону, ја мислим, да држава треба да стоји на оном земљишту, и да тражи оно, што је по закону повластичар дужан да ради. Какав је случај са увозном царином на вуну, која се овде тражи? По моме уверењу, никаквог ослонца законског нема, да се овај издатак учини на штету државне касе а у прилог фабриканта Минха, јер у продужењу повластице није случајно изостала вуна, она је могла бити предвиђена, као што су предвиђене и друге ствари и артикли, које он троши за стоју употребу у фабрици. па и сви делови машински, који ће му требати доцније за разграђавање своје фабричне индустрије. Тај закон, дозволите ми, да вам прочитам, па ћете видети да то није случајност, што је вуна изостала, него да се ту морало нешто друго имати у виду, кад је вуна изостала, а то је по мом мишљењу, да не дозвољавамо толико јак увоз вуне са стране оног квалитета, који ми имамо у нашој земљи, а тиме пак шта да учинимо? Да учинимо побољшање цене наше сировине, која се овде налази, те тиме да потпомогнемо ону грану наше домаће привреде а то је грану сточарства. Дакле, закон је мислим, имао то у виду, а и циљ самог тог подузећа треба да буде тај да се тим иде индустрији на помоћ, тој грани, која се троши у тој индустији.

Чл. 1 тог закона гласи овако:

„Општа царинска тарифа, која је овде приложена, дели се на увозну и извозну тарифу.

„Увозна тарифа одређује царину, која се има плаћати на еспапе, што се из страних земаља увозе у Србију.

„Извозна тарифа пак, одређује царину, која се има плаћати на еспапе, што се из Србије за стране земље извозе.

„На еспапе, који се из једне стране дружаве у другу преко Србије провозе, не плаћа се никаква царина.“

Дакле продужује се рок за слободан увоз ниже именованим предметима. То значи, да ти предмети треба да буду побројани и доиста чл. 2 побројао је те предмете и он је јасно казао, који су ти предмети. Он гласи овако:

„Где у увозној тарифи који предмет не би био таксиран, пити од царине изречно ослобођен, министар финансије уврстиће га под ону таксу и ону групу тарифе, којима он по своме роду, својству и односно приближној вредности, припада, што ће се и у званичним новинама објављивати.“

Дакле, овај је члан определио све оне артикле, који су њему неопходно потребни за његову радњу и развијање ове индустрије. Међутим вуна је овде изостала, а зашто то? Изостала је за то, што тај артикал имамо у самој нашој земљи, ту може она да се троши. Говори се с погледом на повластицу и ранији уговор. који је држава имала, са повластичарем, односно набављања чоје за војску, како је у неколико обвезан да троши страну вуну, а то је вуну бољег квалитета, вуну за финију израду. Па лепо, господо. повластичар није спречен да обавезу испуни, пити га ко терети царином на овај предмет. Јер у чл. 2 прочитаног закона дозвољава му се да увози камгар и свилу, камгар је нарочита врста финије стране вуне спремљене за прерађевине. Па кад се то законом признаје само за финију вуну, која се од њега тражи, онда, од куд може, да увози и другу вуну онога квалитета, кога ми имамо у земљи и од куд да потиче овај предлог, да му се на ту вуну да слободна царина. Вели се још у овоме предлогу, да онда није постојала општа царинска тарифа. Па лепо, господо, у току рада Народног Представништва показала се потреба, да се из финансиских и других државних разлога, који су диктовали Народном Представништву донесе други закон и ја мислим, да је законодавство правилно решило, што је тим законом о општој царинској тарифи обухватило и вуну, коју ми у нашој земљи немамо. По том закону дужни су били сви да се покоравају, па је дужан био и сам Минх, и за то му је држава ту царину доцније обсиговала, кад му је исплаћивала извесне рачуне. И као што је то наплаћивано од Минха, тако је исто наплаћивано и од других. Сад се међутим тражи, да му се то поклони, оно, што је на основу постојећег закона дужан био да плати. Та сума, коју он плаћа није мања од 60.900 динара. И кад је та наплата оправдана и са законског гледишта, кад је тај приход дошао по закону о општој царинској тарифи а и са гледишта повластице, коју је он имао, онда ја мислим нема разлога да му се тај поклон чини. Овим се каже да не треба да му правимо сметње. Па зар се овим сметња чини? Па зар не би била неправда, кад би њему држава дала повластице на неке артикле а другима не? Онда би имали исто право и остали, да траже од државе, да им се врати из државне благајне све оно, што им је наплаћено при увозу. Ја мислим, да не може бити збора, да сви они, који су сем Минха имали увоза вуне, да не би

www.unilib.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

имали и они иста права да траже да им се врати из државне благајне оно, што ми хоћемо да поклонимо Минху, јер и по властичар нема права на увоз вуне. То му право не даје ни продужена повластица а ни ранија повластица, а терети га закон о општој царинској тарифи; према овоме свему ја држим да је овај предлог штетан по државне финансије и по државне интересе, и ја могу да се придружим предлогу Димовића, да га потпомогнем у томе, да се овај предлог као штетан одбије јер он засеца у интересе наше државе, а ту је у питању сума од 60.900 дин., која се не може тако олако да пређе и да се одбаци, кад пред собом имамо тешке финансиске невоље у нашој земљи.

Министар нар. привреде, Раша Милошевић — Допустите, господо, да и ја само неколико речи кажем у оправдање предлога, који сам имао част да поднесем Народној Скупштини. Пре свега морам рећи, да је доиста жалосно, кад људи из оне околине, где се налази та фабрика Минхова протествују против оваквог предлога. Ја знам врло добро, а мислим да ми ни г. Димовић неће спорити то моје тврђење, да је у почетку првих година постојања саме Минхове фабрике, г. Димовић имао доброту, да буде чак и продавац тих тканина фабрике; у опште узето: односи између њега и Минха били су врло добри. Од куда ли је то да после 10 год. живота г. Димовић војује против ове фабрике, за коју је у прво време сматрао, да је врло корисна установа?! Може бити да је томе узрок тај, што се Минх покварио, или можда постоје други узроци, који су г. Димовића нагнали, да се држи оваквог мишљења о такој једној установи И један и други узрок, ако би постојали, морали би нам бити врло немили, јер би могли може бити утицати на рад ове наше фабрике, којој оволико пажње поклањамо само, да бисмо је одржали и унапредили. Ја бих са овога места имао узрока да жалим у толико више, што је фактички признато, да једна таква установа у својој околини доноси само добро. Са тога уверења, које је и у народу појаче утврђено, сваки крај наше земље отима се да има ма какву привредну установу; то је једна добра страна наших људи, јер је то управо извор, за привредну радну снагу у околини, где се таква установа створи. Разуме се, да су се и сами грађани из околине вароши Параћина радовали, сви кад је основана таква фабрика и по мом мишљењу немају ни сад разлога да се они срде на такву једну установу. Господин Димовић тврди како је та фабрика само од штете за ту околину, како су престале трговине, које су вођене са вуном, како сад нема тих трговаца, који су пређе били, како чак ни трговци из Сарајева и других вароши из иностранства не долазе сад и у опште да је настало рђаво стање у трговини с вуном у околини Параћина. Дозволићете ми г. Димовићу, да ја овај појав протумачим са другог, мога гледишта, и да покажем да му не вреди приписивати узроке, који ге не изазивају. Ја држим, господо, да баш то, што не долазе страни трговци да купују вуну, баш то, што нема трговаца посредника ни у самом Параћину да купују вуну; да баш то и јесте знак, да Минх купује и троши вуну из тамошње околине. Кад тога не би било, кад би вуне било у сувишку, њој би се морао тражити и нови купац, па ма и Минх и сви други, спречавали долазак таквога. То ће бар бити јасно г. Димовићу. Ја могу да тврдим да, догод је држава имала потребе, да набавља већу количину тканина за војску, да је дотле била појачана куповина наше вуне. Године 1889 или 1890 сам Минх купио је око 180.000 кила вуне; то се може најлакшим путем доказати а то ни г. Димовићу као човеку из околине, који се, како видим, интересује овим послом, неће бити непознато. Доцније, како му је кад била потреба, он је куповао, кад већу кад мању количину вуне. Прошле године није купио више од 60.000 кила за то, што тканине ни самој држави нису биле потребне у оноликој количини, као пре тога, а за тим је било и других узрока. Чим би се дакле, створиле повољне околности, нема сумње да би Минх развио фабрикацију својих тканина и том приликом, по себи се разуме, да би јаче почела куповина вуне из ближе и подаље околине, у којој се фабрика налази. Што Минх и сад не купује сву количину вуне, која му је потребна, то није његова кривица. Кривица је у неколико до саме наше вуне, до каквоће њене, јер она нема оне еластичности, која се захтева за трајаснije тканине, за боља, финија ткива. Ви сви знате из искуства, да је тканина откана од наше вуне, веома оштра, да нема оне гипкости, брже се крза, него ли тканина од финије вуне. То је натерало и само министарство војно, да при поручивању и либеровању тканина из његове фабрике захтева да се 50 од сто боље вуне, које ми у земљи немамо, меша са вуном нашом.

Ви знате, нарочито то параћинци треба и морају да знају, да кад год се припрема вуна за тканине за војну потребу, да свагда том приликом министарство војно изашиље нарочиту комисију од стручних људи, пред чијим се очима, у чијем се присуству меша — мелира — вуна, и тиме се испуњује онај услов, који је министарство војно ставило у уговор о либеровању вуне, односно мешавине наше и стране вуне. Ја сам имао прилике да, као члан једне комисије, обиђем Минхову фабрику, да видим какву вуну тај човек има, и ја, господо, одбијам овде на најсвечанији начин, да он употребљује вуну од старог одела вуненог: то, господо, не стоји, он то никад не употребљава. Он употребљује само вуну од оваца, а никако расчешљане тканине т. з. „шоди“ од старих дроњака.

Дакле узрок, зашто он мора да увози вуну и са стране, то је сам захтев наше државе, а други лежи, господо, и у нашим навикама у томе: што ми нећемо да трошимо тканине, које су изаткане само од наше вуне. Једини је наш сеоски сталеж и делом занатлиски сталеж, који троши и то сукно, које се производи махом од наше вуне и он га за то и израђује еасвим од наше вуне, јер нема разлога да вуну скупље са стране довози и да замењује јевтинију вуну са скупљом вуном. У тежњи војне управе и грађана, да добију бољу и трајнију тканину, једини је разлог, зашто он мора да увози скупљу вуну са стране. Кад би наше навике биле другчије, кад би ми сви хтели да се оденемо вуном наше српске стоке, онда нема сумње, да Минх фактички не би имао потребе да увози бољу вуну, али кад су наше навике и потребе таке, да тражимо тканине од вуне какве у земљи немамо, онда разуме се, ако хоће да опстане као фабрикант, мора да задовољи тражњу, потрошњу, и у количини и у каквоћи у какој се она јавља. Ја сам овим, надам се, објаснио, зашто он мора да увози ту вуну, сад остаје да неколико речи кажем о цени тканина, које он либерује за војску.

Цена, коју одређује комисија овим тканинама, које Минх либерује министарству војном, та цена је средња цена те врсте тканина на страним пијацама, коју прибира министарство војно на разним пијацама, и тим средњим ценама додаје се још до петнајест процената, као један вишак, један добитак за унапређење рада и колико толико лакше такмичење са том врстом индустрије, која у суседству бурно напредује развијана годинама и врло подесним условима. Скупштина, која је вотирала тај закон, учинила је ту помоћ увиђајући тешкоће, које га очекују у предузећу, и за то му је, у прилог његовог предузећа, дала тај вишак преко оних цена, по којима би други либеранти могли да дају министарству војном ове исте тканине, Комисија, која одређује ту цену тканина, има, разуме се, у виду све околности и услове од којих зависи одређивање такве једне цене, па је такве околности имала у виду и односно плаћања царине. Кад је при одређивању цене тканина за потребу министарства војног била општа тарифа, по којој се није ништа плаћало на увозу вуне, тада је и цена могла бити мања, чим је царина на вуну ударена, морала се или се мора и ова повећати, ако се хоће да фабрикант има свој већ признати му процент на потпомагање. Вуна, што је са свим природно, што је са економног гледишта са свим оправдано, као сировина, са свим је потребно било, да се ослободи, и ретко се дешавало у царинској тарифи да се вуна оптерећавала. И она је била и по нашој тарифи царинској ослобођена, па и у овој је ослобођена, а што је мало пред том била оптерећена, то су диктовали обзири, које немам потребе да вам овде набрајам.

Сваки се народ па и наш радује, кад се сировина његова, поред потребе у земљи, може да извози и на страну као произведени и уштеђени сувишак. Ми у томе морамо имати још већег задовољства. За што? За то, што наша држава нарочито нема у земљи такве индустрије, која би могла да утроши и преради све те сировине. У осталом, господо, не само да се при развијеној индустрији у земљи, сви производи, које она потребује, боље троше и плаћају, него што би се плаћали кад би се као сировина извозили на страну, него се тиме налази још и сталла занимања толикој радној снази народној, која би у извесно доба године са свим бесплодно лежала. Помислите само, колики би број надница престао у земљи, кад би све те тканине биле на страни произведене? То би била свакако велика штета за нашу земљу и ја мислим, да је најбоље, кад се сировине већ налазе у земљи и кад постоји могућност да се оне ту, на месту, преткавају у тканине, него да се извозе на страну, па ма се, по нужди и за време, морала за то и друга која врста вуне употребити, које у земљи немамо, јер је боље да и туђу вуну употребимо и прерађујемо у земљи, него да готове тканине са стране увозили.

То је велика добит, и ја не разумем зашто се борити против те очевидне користи народне, зашто се тврди, да је штетно, да се сирова вуна увози у нашу земљу и ту прерађује, зашто се тврди, да је боље, да ове фабрике и нема, него да се готове тканине, изаткане од туђе вуне, туђом руком увозе. Ја мислим, да напад на ову фабрику нема свога оправданог разлога. То држава не сме да дозволи да се тако једно предузеће збрише ради интереса појединих либераната. *(Одобравање.)*

Дакле, после овога уметка да се вратим на суштину самога предлога мога. Напоменућу, да кад је одређивана цена тканина за потребу војног министарства, није се плаћала царина на вуну. Настала је 92 година, и том приликом, из побуда, које ја овде нећу да именујем, уведена је царина на увоз вуне, а да је то била привремена мера, доказ је то, што је ове године царина на вуну збрисана. Дакле, она цена, која је са министарством војеним за набавку тканина уговорена, одређена је била према увозу вуне, на коју се није плаћала царина. Али шта бива сад? Сад долази држава па каже, толико и толико плаћа се царине на вуну, од које тај фабрикант има да изради тканине за потребу војног министарства. И шта је њему сад остало? Или да повишује цену тих тканива, или да моли министра финансија, да га ослободи плаћања те царине. А шта остаје министру финансија? Да из једног џепа узме а у други мење, да узме од Минха, па да га да Минху преко министра војног.

Господо, сви либеранти удешавали су цене предметмма према извесном стању и према извесним околностима, које су биле, када су се погодбе чиниле. И ако држава хоће, да из буди каквих разлога, било политичких или материјалних, натовари да ти либеранти плаћају више, него што је погођено, онда је то, најблажије да се изразим, *неправда* (Чује се: *Тако је*)

Ја бих желео, да се трговци, који тргују ма каквим производом ставе у положај таквих либераната, па нека кажу како би им било. Да наведем један пример. Кад је стари закон о трошарини био, онда је било пуно либераната за војно министарство, и шта је тада било? Углављење су цене по староме стању, кад није било закона о трошарини, или га је било само за неке предмете, а сад на један пут долази нов закон о трошарини, по коме они морају да плаћају већу трошарину. И ти су људи били принуђени да моле министра финансија, да их ослободи од трошарине, или да министарство војно повиси цену предметима, које либерант има да либерује. Хоћете ли ви, господо, ма из каквих разлога, често пута политичких, да на тај начин глобите наше грађане? Ја мислим да то није ни оправдано, да не кажем, да није ни часно.

Дакле, ако желите, да доиста из једнога џепа не узимате новац и мећете у други, онда вас ја молим да примите овај предлог, у толико пре, што ми треба да помажемо оваква индустриска предузећа. Остављам на страну, да ли су овакве установе, као што је подизање фабрике, корисне или не, а ако ни због чега другог, оне су корисне с тога што извесан број наших људи налази рада. То не треба да заборавимо, јер увек, кад год се врше либерације тканине за војску, онда се повећа број радника и њихове наднице, није потребно доказивати да је то корист за земљу.

Ви знате, да је врло мали број наших грађана раније, посно фабрикате из те фабрике, и кад би ми имали више патриотизма, него што га имамо, да имамо више воље за помагање наше индустрије, и кад би се ми решили да носимо наше производе, ја мислим, да би та фабрика учинила велике користи. А кад ми хоћемо тканине, не од наше вуне него од стране, онда ваља и да допустимо, да се израда тих тканина и прерађивање вуне задржи у нашој земљи. Ја сматрам да је оправдано, да држава не узима оно, што не би требала да узме, сматрам да је у интересу саме наше државе, да се на сваком кораку такво предузеће помаже, јер тим помажемо нашу радну снагу. Ја желим, да се свуда, где је могуће, избегну посредници, јер где год потрошач може непосредно да пружи руку произвођачу, ту су производи јевтинији. То је корисно у интересу и ниже привреде и наших потрошача, за то вас молим да поднесени предлог усвојите.

Радисав Митровић — Из говора г. министра народне привреде видим, да није морала та ствар да долази пред Народну Скупштину, да се она сада око тога бави.

Скупштина је донела законе и министар треба да их примени онако како су написани. — Камо среће да је министар народне привреде поднео сада предлог о подизању и усавршавању пољопривреде — земљорадње и сточарства, те најважније наше производње, пошто смо ми земља, која од тога живи. Наша је земља чисто земљорадничка и сточарска и од тога рада добијамо искључиво новаца и средстава, која су нам потребна за подмирење наших домаћих и државних потреба. Ми до сад нисмо ништа од индустрије добили већ једино од земљорадње и сточарства, те за то на пољопривреду треба, да обратимо највећу нашу пажњу. После тога треба да подигнемо наше занате, па тек тада да овде говоримо и проводимо време око тога, како ћемо подизати индустрију, и фабриканту Минху помоћи. Кад бих знао да ће пропасти та фабрика без тражене олакшице, ја бих пристао на то да јој се помогне, али кад знамо да та фабрика има годишње чисте добити око $^1/_2$ милиона динара, онда није требало ни тражити помоћи, нити је требало ово да долази пред Народну Скупштину, а тим пре, што је утврђено законом да он треба да ту царину плати. Што неки кажу, да ова фабрика троши нашу вуну и да диже цену нашој вуни као што је напоменуо прота Ђурић, ја баш на против знам да још лањска вуна ужичка није однета у ту фабрику, она и сад лежи по селима, па можда је неће ни да прими. Мени изгледа да ова фабрика брање Минха чостоји на штету трговине са нашом вуном. Због тога не би требало никако ни да им се даје ова олакшица, да не плати за извесно време царину на вуну, када им је и сувише повластица дато. Мени изгледа као да се гледа на то, нека држава претрпи све, а да само нико не изгуби Ја мислим да је пре сачувати интерес државни него интерес појединаца, тим пре што је овде држава у праву.

Милан Ђурић (ради објашњења) — Поштовани предговорник мој друг, казао је да није вуна из ужичког округа, коју су фабриканти Минх купили, још одвежена, то је истина, да још није одвучена, али ту су вуну браћа Минх пазарили, а што је до сад нису одвукли узрок је, што немају пара готових да је исплате, ова вуна коју су они пазарили стоји у магазама још и сада, то су њихови рачуни, што и сад ту лежи. Они су је пазарили, а сад немају новаца да је одвуку, по што им држава много дугује.

Тодор Дидић — Ја имам само то да кажем, да наш срез бањски продаје на 50000 кила вуне годишње, а већ је скоро купила фабрика браће Минха на 30000 кила вуне у овој години. Трговци су за фабрику плаћали по $6^1|_2$ и $7^1|_2$ гроша кило вуне, и ова је вуна добро плаћена, а да нема ове фабрике у Параћину, ми би онда другим трговцима давали нашу

вуну и по $5^1|_2$ гроша килу. — Истина има трговаца, који имају новаца и који би могли да купују нашу вуну, и да је после носе за Пешту и Беч, али онда би наш трговац пропао, по што би тамо јефтиније морао да прода вуну. Један је поодавна извезао прану вуну на страну па је није могао продати него је нешто вратио и сад је подмеће под душеке те се на њој одмара (смех). То сам имао да кажем, и мњења сам да се ослободи ова вуна царине.

Министар финансија М. Вујић — Господо! После говора мога друга г. Раше Милошевића, ја имам да кажем само неколико речи, с тога, што сматрам за дужност, да ис правим оне неправилне и неправедне погледе, које су изнели неки говорници а нарочито г. Димитрије Димовић, и они, који су говорили о овоме предмету као и некоме „поклону“. Господо, овде се не тражи никакав „поклон“; ово је просто једна праведна ствар. Пре свега, греши се, кад је сад говорено овде о томе, као да ми овде чинимо неке особите повластице а на штету наше домаће производње, на штету наше земљорадње и сточарства. Далеко нека је та помисао од мене, да потпомажем оно, што би било на штету тих грана наше производње! Јер потпомагати домаћу индустрију значи у самој ствари потпомагати и домаћу земљорадњу и сточарство. Јер извесно је то, да је најбоље средство, којим се повишава цена сировинама у једној земљи, како је индустрија у земљи развијена; а ако ове нема, онда и цена сировинама опада. То је, господо закон економски, против кога нико не би могао ништа навести. Дакле, потпомагањем индустрије, фабрика, ми у исто време потпомажемо и све наше прерађевине, и сировине у земљи. Узмимо, господо, и проценимо овај случај, што су напоменула нека господа, како Минх купује сировине за своју фабрику и са стране. Шта то значи? што ли он ту вуну купује на страни? он то купује за то, што таквог квалитета сировине нема у нашој земљи, а кад би било, они би без сумње у земљи куповали и плаћали пре, него што би га довозили са стране. Индустрија увек повишава цену сировинама у земљи и подиже тиме цену њихову.

Г. Димовић напоменуо је и нарочито ударио гласом на то, да што више подејствује на расположење Скупштине, како је овом фабриканту Минху давата концесија за концесијом и како ће нас то извести на некаки монопол. Овде не може бити ни говора о монополу. Све концесије, које су давате, оне су само продужаване и давате су једино у тој цељи, да се та индустријска грана подигне и одржи у земљи. Да кажем простије, сво ово му је давато: и земља и 15 % већа цена по што би се плаћале набавке са стране, и ослобођење свег материјала и алата од царинских дажбина, — просто за то; да ми тај производ у земљи купујемо, а не да га довлачимо из Пеште и Беча, као што је пре било. Јер, кад купујемо тај производ, ми подижемо цену домаћим сировинама и подижемо радну снагу у оном крају. То је изван сваког спора, и то се не може побити.

Што се тиче онога разлога, који је г. Димовић напоменуо, како Браћа Минх увозе вуну са стране, па чак и из Смирне, — ја бих упутио питање на г. Димовића и на сваког трговца: да ли би Минх или у опште ма који фабрикант имао разлога, да набавља вуну из Смирне, плаћајући велике транспортске трошкове, кад би он ту врсту вуне имао у земљи? Разуме се да не би. Па за што Минх увози ону? Извесно за то, што те врсте вуне нема у нашој земљи, или и ако је има, значи, да је онда нема у довољној количини и бољем квалитету. Даље, као што је напоменуо мој колега, ако и у колико и увлачи вуну у земљу, да му то и сама држава прописује, и прописује му за то, што хоће да има боље тканине, јер од наше вуне не може се бољи квалитет тканина да производи, сама државна компсија одређује, колику количину стране вуне може употребити, а колику количину наше лошије вуне. Према томе, никаква одговорност не пада на Минха.

По себи је јасно, да би било штетно и по интересе земаљске и било би и непаметно, ако му ову олакшицу, коју он већ има не би дали и за ово кратко време просто с тога, што је тај фабрикант рачунао на слободан увоз вуне, а рачунао је не само с тога што има концесију, — већ и за то, што није могао ни мислити, јер се ово по себи разуме, да увоз таквих сировина као што је вуна, неће бити слободан. Ја ћу да поменем разлог, који је избегао мој колега, зашто је дошла општа царинска тарифа, зашто је ударена царина и на увоз вуне. Онда смо спремили општу царинску тарифу за случај да не успемо у трговачким уговорима са страним државама. То није никаква тајна спремати тарифу као средство за борбу, и у тој тарифи све што се само може увозити, порезали смо јаким дажбинама. Чим је та потреба престала, чим смо дошли до уговорне тарифе, од оног часа престала је потреба да се царина на вуну удари и одмах је скинута. Кад ово не би учинили значило би, да намерно идемо на то, да казнимо једнога нашег индустријалца Није питање, колика је сума, питање је о правди. Држава треба у првој линији да заштићује правду, и ако не чини то, она ће се огрешити о права својих грађана. Најпосле, ја морам да се оградим од тога, што су неки напоменули, и да је он „израелит“! Трговци као и сви други грађани у овој земљи заштићени су подједнако, па ма које вере били Ми то сви добро знамо из искуства, да и Минх као и сви други хоће и гледи свој интерес подједнако, па ма које вере био, а држава је дужна да интересе својих грађана без разлике заштићује. Напоменуло се, како Минх обија прагове министра финансија са сузним очима и тражи, да му се нешто нарочито учини. За време, док сам ја био министар финансија, он никад није долазио да тражи неке концесије, него је просто по нашој финансиској невољи тражио, да му се плати оно, што му држава дугује. И ја хоћу да констатујем ово, да је он већ много кажњен због наших тешких финансиских прилика, јер му ми дајемо бонове по 6 % а он мора да заложи са 8 и 9 %. Дакле, он је врло често кажњен с тога, што држава није у стању, да му на време плати. Ја могу констатовати то, да на дан 1 априла од близу 7 милиона бонова била је четвртина у рукама Минха. Он је по уговору све предао држави савесно по квалитету и цени, коју је комисија утврдила и разуме се, држава је дужна да му све то исплати на време. Међу тим, држава му је дуговала на дан 1 априла близу 1,700.000 дин. и то је дуг, што има да се исплати од овога зајма од 18 милиона.

Дакле, није ово никакав поклон, него је ово налог правде, коју имамо да учинимо према једном индустријалцу, ето, у томе се састоји овај предлог Народној Скупштини, да држава српска не учини неправду једном домаћем произвођачу, једном нашем индустријалцу. Јер, кад би казнили таквом мером овога произвођача, ми би дали рђав пример за у будуће за све оне, који би желели, да подигну ма коју нову грану индустрије у нашој земљи.

Раша Нинић — Господо, ја мислим да нема ни једног посланика, који је противан овој параћинској фабрици. Него овде су два питања. Ми смо 1891 године решавали о тој концесији и ми смо само тражили, да се страна вуна не увози, него да се троши наша вуна, јер нико не може казати, да ми у Србији немамо вуне. Ми, који смо из народа, ми добро знамо, колико имамо вуне. Ја знам, да из црноречког и тимочког округа Минх никако не узима вуну, већ је довози са стране. А као разлог за то, што се довози вуна са стране, наводи се то, што је та вуна добра за израду наших производа То би било добро, кад би се трошила наша вуна, али то се доноси са стране, и он је оштетио нашу државу са 60.000 динара. Ми нисмо противни фабрици, него смо противни томе, што се вуна доноси са стране.

Погледајте на хаљине на војницима, какве су!? Војници не носе хаљине ни 2 — 3 месеца и све се поцепају, кад би се употребило оно сукно од кога ми правимо одело и за одело за војску, онда би имали одело за војску како треба. Кад Минх има концесију за фабриковање и либерује одело за војску, онда треба да за војску прави одело од те добре вуне, која се у нашој земљи израђује, а не да доноси неку другу вуну и отпатке са стране и од тога фабрикује чоху за војно одело. Овде има више посланика, који ће потврдити, да смо

ми одобрили Минху концесију једино под тим условом, да плаћа царину на вуну.

Министар народне привреде г. Раша Милошевић — Молим вас ради објашњења само неколико речи да кажем. Ви сте решили 1891 год. да Минх мора плаћати царину на вуну, јер вуна онда не плаћаше никакву царину. Од 1891 до 1892 није ни постојала општа царинска тарифа. Према томе ви сте ни могли решавати, да Минх плаћа какву царину на вуну, јер је вуна онда била слободна од царине. Скупштина од 1891 год. радила је друге послове, а тек је 1892 године донесена општа царинска тарифа, по којој је вуна, увезена са стране, оптерећена царином.

Пера Павловић — Одобравам поступак оне владе, која је у оно време дала искључиву повластицу Минху, јер налазим, да се је код нас могла само тако и почети да развија индустрија. — Али уверен сам, да влада, која је дала ову концесију, није мислила да одуговлачи ту концесију на вечита времена и само у једној личности, него је дала концесију донде, докле се тој индустрији не осигура трајан опстанак. Сад, ако би хтели и ову нову повластицу да дајемо, која се састоји у томе, да му држава, мислим врати 40—50.000 дин. царине на вуну, коју је увезао *са стране*, треба прво да се запитамо: да ли тај Минх материјално стоји у горем положају сад или онда, кад је повластицу добио? — Ја бих желео од свег срца, да сваки наш трговац пољопривредник и занатлија стоји овако рђаво материјално, као Минх. Камо среће, да имамо ми доста таквих сиромашних трговаца, као што је фабрикант Минх. Минх се са овом повластицом за израду штофова обогатио у нашој земљи што ми је у ствари веома мило и постао један од најбогатијих фабриканата код нас. Према томе, ја не налазим никако разлога, да се једном човеку, који се налази у тако повољним материјалним приликама, опрости 40.000 динара и још што је горе да му се опрости толика сума на име царине на вуну, коју је увезао **са стране.** Ја мислим, да је замисао владе била, кад се повластица Минху давала, — да у својој фабрици троши нашу вуну, а не да доноси страну вуну, а ми да га у томе још и помажемо. Ја делим мишљење г. министра народне привреде, да ми немамо у нашој земљи довољно фине вуне за израду лепших тканина; ја верујем, кад би могли бити скромни у том погледу, могли би бити без тих финих тканина и носити што имамо. Али на послетку, ја ћу дозволити, кад настану велике врућине, потребно је лакше одело, и да због тога, што наш свет иде за луксузом, треба да се и у нашој земљи производе финије тканине и да се, због тога, мора извесна количина финије вуне увозити са стране. С тога бих предложио ово, да Скупштина усвоји, да нам г. министар у округлој цифри каже, колика је та сума, што се предлаже, да се Минху у име царине врати, па да за ту суму новаца набавимо довољан број тих оваца, које дају финију вуну, да се распоклањају оним привредницима и да се те овце гаје у оним крајевима, где има најбољих услова за сточарство ове врсте. Ето тим путем ми би могли добити у нашој земљи ту финију и мекшу вуну и онда повластичар Минх не би имао потребе да купује вуну са стране. Ја бих молио, ако има 10 посланика да потпомогну мој предлог (Не потпомажу га).

Милан Милићевић — Ја из овога предлога видим то, да браћа Минх имају да плате извесну суму у име царине за увезену вуну са стране и сад се овим предлогом тражи да им се та сума поклони. Међу тим ни у округлој цифри не каже се, колика је та сума, која се хоће сиромаху Минху да поклони. Ја не видим никаког основаног разлога, да држава српска треба што-год томе сиромаху Минху да поклони, јер сматрам, да је њему и сувише учињено, а и сам нам закон не дозвољава, да овај његов захтев можемо да одобримо. Његов је захтев неправедан и незаконит, ја никако не могу пристати, да се, колико сам извештен, поклони Минху једна повећа сума новаца, која припада држави и која ће изнети 10—12 ока у злату. С тога ја сам противан предлогу госп. министра.

Риста Поповић — Господа, која су говорила против предлога министровог, изнела су само два главнија разлога, против њега. Они кажу, да се овим предлогом министровим штете државни интереси и да се у исто време штете наши произвођачи, да се чини штета онима, који производе вуну. Један и други разлог по моме мишљењу не постоји.

Прво, каже се, штетиће се државни интереси тиме, што се неће наплатити царина за увезену вуну.

Господа посланици, која су говорила за предлог министров казала су, да повластичар Минх не доноси ту финију вуну са стране за то, што из ината неће да купује од наших произвођача и да намерно штети наше произвођаче, купујући вуну из Азије, Француске и других места. Не купује повластичар Минх извесну количину вуне и са стране за то, што он воли да узима вуну са стране, него просто за то, што овде нема у толикој количини и таквог квалитета, као што њему треба.

Господа противници предлога министровог кажу, да је Минх прост шпекулант. Може се претпоставити, да је и прост шпекулант, јер на послетку Минх је се могао примити подизања фабрике једино из побуде, као трговац и као шпекулант, који у повластици налази свој лични интерес и своју зараду. Случајно прохтеви и жеље повластичара Минха сусреле су се са жељама Народног Представништва и влада се је са њим споразумела и дала му концесију. Он је имао интереса, да добије повластицу да подигне фабрику штофова, а ми смо имали такође свога интереса, да такву фабрику у својој земљи имамо, и ми смо са њим на основу тога начинили споразум. Ако се може претпоставити, да је Минх прост шпекулант, онда никако не може се замислити, да ће он бити толико глуп и наиван да код добре вуне, као што је имамо у крањском округу, да је доноси чак из Азије из Смирне и других земаља. Кад би то стојало, њему би као повластичару проста шпекулација диктирала и где је има ближе и да је не доноси чак из Мале Азије. Ја држим, да не треба ту много памети па да се може сваки о томе уверити, да он доноси извесну количину вуне само за то, што је не може у довољној количини да набави овде, јер проста шпекулација налагала би му, да вуну набавља овде, кад је у довољној количини има.

Као најглавнији разлог против г. министровог предлога, наведен је, као што рекох тај, да би се штетила државна каса, што се не би добило неколико хиљада на име царине за увезену вуну са стране. Ми смо земља, која не може да рачуна на подизање индустрије у великом степену. Кад би било питање о томе на шта треба да обратимо већу пажњу, да ли на подизање индустрије или заната и сточарства, ја бих се сложио са мишљењем, да треба да обратимо већу пажњу на подизању сточарства, заната и пољопривреде а не индустрије, јер држим, да је наша држава као мала незгодна за индустрију и да би теже могли учинити напредак у индустрији, што је наша држава опкољена већим и економно много јачим државама, али овде није у питању хоћемо ли да подигнемо једну нову грану индустрије, него је питање о томе, хоћемо ли да учинимо још неку жртву за индустрију, која већ постоји. Ја држим, да индустрију, коју већ имамо не треба да сурвамо из неких ситних локалних разлога, који не би требали у Скупштини да нас занимају. У другим земљама држава помаже оваква индустријска предузећа и тамо не само да држава чини оваку помоћ, као што се предлаже, него се чак дају и премије за извоз фабричких еспапа на страну. Тако на пример за извоз фабричких еспапа на сваки 1000 динара вредности фабрикант добија премију 100 динара. Међу тим ми овде за једну незнатну суму царине налазимо, да ће бити повређени државни интереси и тесногрудошћу хоћемо да доведемо у питање опстанак једнога предузећа, за које су све Скупштине показале најбољу вољу. Ја се сећам, да је при решавању повластице Скупштина показала најбољу вољу, тако исто и доцније, кад је повластичар тражио извесну потпору, Скупштина је одобрила и у опште врло лепо се одзивала и све чинила, што јој на расположењу стоји, да се омогући опстанак једног овако лепог предузећа.

Сетите се Скупштине у Нишу. Онда је била напред њачка Скупштина. Кад је био претрес закона о војним набавкама, ја сам као опозиционар предлагао, да се гом истом фабриканту плаћа 15% скупље него што се може са стране да набавља. За што сам то предлагао? Предлагао сам за то, што сам знао, да такав један фабрикант не може да издржи конкуренцију са оним фабрикама, које постоје од толико година. И онда смо унели у закон, да министар може да плати 15% скупље, него што би платио за оно, што долази са стране. А за што? За то, што би тиме подигли нашу индустрију, но могли би наше раднике, нашу производњу и т. д. И Скупштина тадања прихватила је и једногласно примила тај члан. Дакле, све су Скупштине свагда прихватиле предлоге, којима се ишло на то, да се ово индустриско предузеће помогне. А сад од ове две године, доказује се, да Минх неће да потпомаже наше сточарство, јер неће да купује нашу вуну и т. д. — међу тим, то не стоји у истини. С тога, као посланика и члана финансиског одбора, руководиле су ме једино те побуде, да се ово предузеће потпомогне. Штете не може за државу нашу бити, што ће се са стране увести неколико кила вуне без царине. Међу тим, ни други разлог не стоји, јер ни један паметан трговац неће ићи на страну да купује оно, што има код своје куће. Страна вуна, ма одакле она била, мора да издржи неке издатке; она мора да се отуда довезе и тај подвоз мора да се плати, и он је поскупљује толико да она наше моћи да конкурише нашој вуни, и она не може да се продаје јефтиније, него што може наш произвођач да је прода, који у Србији овде производи вуну.

С тога кажем, да је овај предлог уместан, и да га не треба одбацити. *(Чује се: да се реши.)*

Потпредседник — Јели воља Скупштина, да се реши? (*Јесте*) — Још су се за реч јавили г. г. Димовић, Никодије Милетић, Вукашин Петровић, Миленко Веснић, Гарашанин, Дим. Катић и известилац; а говорили су већ Димитрије Димовић и Никодије Милетић.

Дим. Димовић — Ја молим Скупштину, да ми дозволи, да говорим, јер сам много раније тражио реч.

Потпредседник — У овом случају могла би само Скупштина да реши, да ли да се да реч г. Димовићу. Ко је за то, да се г. Димовићу да реч, нека седи, ко је против нека устане: (*Сви седе*) Има реч, г. Димовић.

Дим. Димовић — Ја сам још у првом свом говору казао, да оно, што би случајно изостављено, што управо нисам казао, можда стицајем случајева, да ћу да допуним и кажем у другом свом говору. На послетку оно, што је можда изостало, напоменули су други говорници.

Ја ћу, одговарајући на примедбе г. г. предговорника то да кажем. На првом месту, поштовани посланик и друг, отац Ђурић, као прота и проповедник православне вере, изненађује ме својим говором, кад више има љубави према једном израелиту, ценећи његову предузимљивост, него што би учинио према једном грађанину српском — Србину и да се њему више клања него другоме. Мене то изненађује од њега, као од свештеника. Говорећи, односно саме ствари, он каже, приповедајући о фабрици ужичкој, за коју вели, како је она постојала и како је то била једна благодет у том крају, и да је после пропала. Не спорим му то, али том пропадању ко је био узрок, што та фабрика не постоји, а тако исто и ни једна друга у Србији. Узрок су браћа Минх, који су их убили, као и остале трговце.

Г. Ђурић управио је на мене питање, за што нисам казао, колико Минх троши вуне. Ја сам казао да он троши наше вуне 20%. Нисам истина одредио цифру, али и ту да кажем, да он троши годишње од прилике 5 — 600.000 кила вуне, и од те количине, од наше вуне не троши више од 100 — 150.000 кила. Сразмера је ту, и ево вам доказа, да више страну вуну употребљава него нашу. Не стоји ни то, што напомињу г. г. министар финансија и Риста Поповић, да он не би доносио страну вуну, кад би имало добре вуне у нашој земљи. Кад би он доносио само бољу вуну, коју ми немамо, онда против тога нико не би имао ништа; но на противан, он доноси стране вуне 80%, а наше троши највише 20% у оних 80% улази и финија и лошија вуна, и отпадци и све остало.

Г. министар нар. привреде и остали говорници, који су говорили у корист самога Минха, нарочито су нагласили, или управо рећи, бацили су неку кривицу на нас, који смо говорили против Минха, и веле да се изненађују што говоримо против једне индустрије, да то није лепо. Ни ја, ни остали говорници, нисмо говорили против саме индустрије, на против, ја сам напоменуо, да је Скупштина с одушевљењем, прихватила ту индустрију, и ја сам хвалио то мишљење. Него овде је реч била о незаконим радњама и незаконим поступцима, да се њему нешто поклони, што је по закону дужан да плати. О томе је била реч, а не да смо ми говорили против индустрије. То одбијам од себе, а тако исто и остали говорници неће примити на себе да су говорили против саме индустрије. И г. министар привреде у самоме почетку свога говора умешао је једну ствар, којој овде нема места, почео је да се дотиче мога неког пријатељства са фабриком, односно с браћом Минх. У почетку саме те индустрије и фабрике, а то је било пре 10 година, ја сам као човек могао да ценим овако једно предузеће, и ја сам тако рећи оберучке прихватио ту индустрију и саму браћу Минх као странце, и ја сам тада делио мишљење, а и сада имам то исто мишљење, да та наша индустрија треба да се подигне. Ја опет понављам да немам ништа против саме индустрије, него само против браће Минха, који непрестано моле, и противан сам давању ових концесија. Г. министар рече да има нечега, што су ти наши пријатељски односи оладнели. Оладнели су онда, кад сам се уверио, како они поступају, *али одкуда сад, да ти односи буду загрејани — код неких?!*

Односно једне комисије, за коју г. министар привреде каже, на који се начин та комисија изаслање од министарства војног као контрола, да гледа, како се врши та прерађевина и то могу да кажем, да кад би та комисија изненада дошла она би могла много што шта видети и сазнати, али са свим је друкчије кад он зна на 15 дана раније, кад ће комисија доћи, управо колико, Минх треба, да спреми, шампањера, вајфертовог пива, шунке, саламе и остале деликатесе. Што се пак цене тиче, на који начин та калкулација иде, и како се она састављa, да и кажем и то. Нећу да бацам кривицу на саму државу, него на који начин Минх доводи ту ствар својом спекулацијом. Сви фабриканти страни јесу истом његови пријатељи и они знају да не могу добити ли ферацију за српску државу, и онда Минх каже свом пријатељу Хиршу, ти ћеш оволику цену дати, Паленку каже: ти ћеш оваку цену дати, а Блау: ти ћеш опет оволику цену дати. То се све удеси, а то њему од руке нарочито добро иде. Имам још да кажем г. министру привреде, за то: што он каже да не зна, где је извор ове срџбе и нерасположења смештен. Ја ћу на то да му одговорим, да ни код мене, а ни код мога друга Милетића неможе бити срџбе ни личног нерасположења, као заинтересованих — јер он је трговац, који ради са сеоским еспапима, а ја сам трговац, који радим са извозом свиња; нисам никакав ли ферант, нисам сензал трговачки, и најзад нисмо ни ја, а ни мој друг трговци, који се тим послом баве — него стојећи на овом месту, сматрамо за дужност, да дамо своје мишљење о овоме, тим пре, што ћемо, као посланици из тога краја, боље познавати односе. Где може бити извор, ја ћу да му кажем, да је у нашој средини, у средини посланика не, *али може бити један слушалац, који је овде у Скупштини и који је целу ову ствар покренуо као заинтересован.*

Још имам да кажем коју реч о раденицима Вели г. министар привреде, а мислим и г. министар финансија, како је то корисно по саме раденике, како су наши радници заузети тим послом. Ја то не спорим, то је све тако. Радници тамо раде али како? Они су изложени такој експлоатацији, а нарочито зими, морају у 5 сати у јутру да иду у фабрику да раде до 8 сати у вече. Закона нема да то сузбије, а људи су међу тим принуђени да се жртвују и да раде, па хтео не хтео мора да иде да ради. Нико не спори, што они раде, али

не са тако великим и неодређеним бројем часова. Док се у другим земљама покреће радничко питање, да се смањи број часова у фабрикама у интересу здравља раденика, и уређује се на тај начин, да се не експлоатише снага раденика, дотле о нашим радницима нико не води рачуна, већ пропадају, и за кр[illegible]ко време ни више ни мање, но плаћају — смрћу.

Милан Ђурић — Ја имам да исправим навоце поштованог мога друга и пријатеља Димовића, који у своме говору рече, како се чуди, да један православни свештеник излази овде пред Скупштину и као милосрдни Самарјанин брани овде једног Израиља. Ја имам на то да одговорим моме другу, да као хришћанин, а по речима Мојсијевим „да сваки човек љуби ближњег свога као самог себе“, ја сам чинио своју дужност и испунио божју заповест, а кад не би то чинио, ја не би испунио своју дужност. Ја идем још даље, држећи се онога, шта је казао божји син: да је Бог створио човека по образу и подобију своме, и онда ја не смем да имам мрзости на сваком једном човека, кога је не само Бог створио по образу и подобију своме, него и који испуњава, као честит грађанин, све обавезе у својој земљи, тим пре не смем да га мрзим, као човек, који проповедам идеју човечанску и мисли и благослов јеванђелски.

Сад имам да кажем ово, да фабрика ћебета у Ужицу није убијена од фабрике у Параћину. Ја сам казао, да је тај човек Стојан Поповић био сиромашан, да није имао довољно капитала, и да га је држава помагала и заштићавала, па по што није могао да издржи у том послу, јер је био принуђен да испуни своје обавезе према кредиторима, то је он уступио своју фабрику ћебета, фабрици Минховој у Параћину, који му је за то платио часно и поштено, и овај је онда исплатио своје дугове.

Све остало, што је казао господин посланик параћински, ја нећу о томе да говорим, јер мислим да је сваки дошао овде да говори по своме убеђењу. Ја овде нисам говорио о личностима, нити ћу о томе да говорим, јер личности за мене не постоје, већ сам говорио о помагању српске индустрије, јер без помоћи народне привреде и без помоћи индустријалца, не може бити, нити се може замислити.

То је што сам имао да кажем.

Никодије Милетић — Нисам ни мислио да тражим поново реч у овом питању, јер сви досадашњи посланици нису изнели јаче разлоге, да побију оно, што сам ја у свом говору изнео. Ја у своме говору нисам био једностран, нити сам узимао у претрес поједине личности или нападао индустрију, ја сам о питању говорио начелно са финансиског гледишта и казао сам да нема оправданих разлога да се шта учини против закона о царинској тарифи. Дакле, као што кажем ни један разлог до сада није изнесен тако јак, који би могао да потисне оно, што сам ја са законом у руци доказао, да је држава била у праву да му ово наплати и да ово није ништа друго него поклон, који износи суму од 60.000 дин. и који се предлогом тражи да му дамо. Али, кад је г. министар привреде одмах у почетку свога говора био онако галантан са изразима и кад је налазио за нужно да баци оштре прекоре не само г. Димовићу него да закачи и мене као мештана вароши Параћина и рекао, да се чуди, како ми да говоримо против индустрије и против Минха, и да му је то необјашњиво, па мисли, да је то из обзира личне и сумњиве природе; мени је дужност, да то одбијем одлучно и најодсудније од себе. Никада апсолутно никаквих рачуна са Минхом имао нисам, нити је пак он чинио што против мене. За рачуне у погледу трговине никад не могу да се сукобим с њим. Дакле, личних рачуна немам, да би се могао сукобити с њим на ма каквој тачци и по томе отпада неоснован навод министра народне привреде.

Шта више и сама интерпелација, коју сам упутио на г. министра унутр. дела, и која се односи на рад овог повластичара није потекла из личних ситничарских разлога, већ ме је на то нагнала велика невоља, коју трпи грађанство из околине фабрике све од постанка ове установе. Дакле, одма је и било прилике и повода, да се протествује против онога што повластичар не би требао да чини и што нема права да чини, али ја опет, као грађанин, у колико сам ценио ову установу, ја сам избегавао увек, да лично суделујем у ономе, што би могло да се рђаво тумачи као нерасположење према тој личности и установи и што би могло да доприноси, да се тој установи поткопава корен или основа. Дакле, главна је ствар да никад ништа лично нисам имао и према томе, мени је жао, што је министар био онако галантан и неправедан ми прекор учинио, да код мене као мештанина у Параћину овако мишљење потиче из сумњивих обзира, који код мене никако не постоје. Жао ми је, што се баш с противне стране може пре посумњати у тако што, јер било је прилика да увек при ли-ферацијама и извозима те фабрике, увек, када су та питања покренута била од приватних лица или од стране државе, налазило се начина, да се другим путем уравна земљиште и да се сврши онако, као што је желео г. Минх, и с погледом на такве случајеве, ја мислим да имам више права да сумњам да овај патриотизам за индустрију потиче из суме од 60 000 д. пре, него из чистог убеђења, али ја то нећу да кажем него се ограђујем од тога. (Жагор). Ја имам право да посумњам, али нећу то да кажем да то потиче баш код оних људи, који ово заступају, као што су то нека господа нама пребацивала нарочито г. мин. привреде и г. Риста Поповић. Жао ми је у толико више на г. Р. Поповића, што изврће и изопачава моје речи. Он каже, да сам ја рекао да је Минх прост шпекулант. Господо! Ја сам се ограничио да говорим у опште о односу наспрам повластичара и наспрам државе и о праву, да ли он има права да тражи да му се ово врати или не, од стране личног напада на Минха ја сам се одмах оградио у мом говору и казао, нећу да испитујем да ли је то радио Минх или други; ја дакле, нисам казао, да је он само прост шпекулант. Г. Риста иде даље истим путем као и г. министар привреде, и каже да има ситних локалних разлога; ако он то цени према свом личном искуству, то је друга ствар, али према мени не може то да примени. Ја сам познавао те прилике и околности, знам шта се догађа у тој фабрици и за то сам налазио за нужно да упознам Скупштину с тим стањем. Дакле, толико хоћу да кажем, да ни један до сад разлог није изашао против мог разлога, да је против закона нешто од њега отето, него да је потпуно морао бити правилно примењен закон над фабрикантом Минхом и за то је право да он плати држави а не да се оштети државна благајна са 60.000 динара, које није мала сума, да би је могли жртвовати на овакву једну ствар. Напоменуло се да ће овом сумом да се доведе у питању опстанак саме фабрике; то не стоји. Фабрика располаже данас са приличним капиталом од неколико милиона. Цепећи то питање да ли је оправдано наше тврђење, да капитал фабрике стоји боље но што се замишља, треба да погледамо у прошлост и обрачунамо приходе, које је Минх од повластице имао, од којих је и капитал направио. На првом месту, да бацимо поглед на непосредну порезу, коју за 10 година није плаћао, па за тим на све оно, што је он морао за фабрику увозити. И, кад би морао да плаћа увозну царину, колико би та сума укупно изнела? Ја држим да према овоме јасно је, да повластичар има повољне услове за опстанак у земљи тим пре, што је још у могућности да на 5 километара даљине, може да набавља и сировину и гориво за фабрику, као најпужније предмете за рад, а тако исто и положај саме фабрике на таком је месту, да условљава опстанак, и онда нема због да је у рђавијем, критичнијем положају од других фабриканата, но је на против у бољем положају, па чак и за набавку раденика, јер ови не зарађују по три до четири динара на дан, него 4 — 5 динара недељно, а има раденика, разуме се према раду, који зарађују мало више, али главни радници, који могу да зараде више, нису наши него са стране доведени из Ческе. Дакле, наши радници ограничени су само на ниже радове, који дају врло малу надницу. Дакле све то иде у прилог онога, да он добро стоји, и да је користећи се повластицом направио добар и јак капитал, тако да за њега не би била ова ствар од осетне штете, а не би требало ни да му се поклони, кад већ то по закону мора и треба да плати.

WWW.UNILIB.RS

Вукашин Петровић — Дебата, која се води већ читава два сахата о једном малом предмету, изашла је изван граница самога предлога, али не на штету саме ствари, него у корист њену. Овом приликом, добили смо доказа, колико са једне стране може лично нерасположење да буде меродавно наспрам једне корисне установе; а с друге стране колико може да изазове одушевљења на једну такву установу, као што је ова, код свештеника, који, по свом позиву далеко стоји од трговинских и индустријских предузећа. То је врло лепа слика и она нам накнађује оно, што смо услед дугог претреса изгубили у времену. Сад, дозволите ми, да кажем за што мислим да ми нисмо говорили овом приликом о самом предмету. Није на дневном реду Минх и његова молба него предлог владин и то предлог ни о чему новом, ни о каквој новој молби, ни о каквом давачу нове концесије. Предлог владин иде на то, да Скупштина потврди њено разумевање концесије, коју је Минх добио од законодавног тела. О томе имамо ми да решавамо и донесемо нашу одлуку. Кад је то на дневном реду, онда не може бити речи, да је у питању какав поклон који држава чини једном индустријалцу. Ово не може бити поклон у толико мање, што је то предлог а не његова молба и што ово није нечији предлог за нову концесију, овде је питање само, хоћемо ли ми да се сложимо са разумевањем концесије коју влада истиче, да концесијом није дужан да плати царину, по општај царинској тарифи од 1892 год. па до ове 1893 год. То је дакле, у питању.

По моме мишљењу влада са свим правилно схвата и одбор је финансиски правилно оценио прелог, који је био пред њим. Ја ово говорим и после онако недостојне изјаве, коју је један од г. предговорника бацио овде у Скупштини, после изјаве која, је недостојна да се чује у законодавном телу. Господо, нама је дужност да се само разлозима служимо и да разлозима један другог убеђујемо; а позивање и говор о личностима и њиховом раду, на овоме месту недостојно је, ма у којој прилици. Такви разлози могу само да скрену људе, који желе добра земљи и желе да потпомогну ове установе с правога пута. Кад се већ баци сенка на какву личност онда ја мислим, да није поштено да се ћутке пређе преко тога прекора. Правда и истина захтевају да се и именује такав човек, који је овако окарактерисан„ (Чује се: *тако је)*

Господо, ова је земља страдала од тога што, се за овога или онога говорило овако или онако, а то, господо, не треба сад да буде, ни у овој, ни у ма којој другој прилици. Разлози, које су предговорници о самом предмету изнели, нарочито разлози г. министра финансија и г. министра народне привреде, као и разлози проте Милана Ђурића тако су убедљиви, да ја немам ништа више да кажем, него само да умолим Народно Представништво да има на уму да овде није у питању Минх ни његова молба, него предлог Владин, којим се тражи, да се потврди тачно разумевање концесије, коју Минх већ има. И пошто су предговорници тако лепе разлоге изнели и пошто смо заморени слушањем дебате о овоме предмету, ја нећу ни да улазим у разлагање зашто он треба да дозволи Минху да вуну са стране без царине уноси, јер је то лепо објаснио г. Министар финансија, нећу да говорим о 15 % процента додатка цени јер је то лепо објаснио г. Министар народне привреде, не ћу да говорим о користи по наше сточарство, јер је то лепо објаснио прота Ђурић, него ћу да напоменем још једном, да ово није нова концесија, него тумачење старе и захтев да се потврди гледиште владино о тумачењу оне концесије, коју Минх већ има. А ово мишљење треба потврдити и одобрити, усвајајући предлог г. Министра Привреде.

Миленко Веснић — Господо, Ја нисам мислио да говорим о овоме питању, и кад устајем да о њему говорим, ја то чиним са извесним узбуђењем и морам пре свега да протествујем јасно, категорички, као члан овога дома, што се овде може устајати и говорити о једној ствари и таквим речима, које једнога грађанина ове земље врло рђаво карактеришу, карактеришу га као Израиљца, као католика или махом у којој другој форми. Ја устајем да протествујем против таквих говора већ и с тога, што ми вазда исповедамо да: „брат је мио које вере био“, а и с тога, што је још јуче решено једно питање у корист извесног господина Шајса из Берлина и нико о њему није ништа напоменуо да ли је он израиљћанин, католик, чији је поданик и т. д. Међу тим, данас код ове ствари излази се чак и са таквим аргументима! Мени је чудо, да се у овом питању излази и са таквом бојом и таквом жестином, мени је то чудо нарочито да то чини човек, као што је мој поштовани друг и пријатељ г. Димовић, кога ја сматрам за најмирнијег и најпитомијег и најпажљивијег човека у овом дому. И кад је ствар добила овакав правац, онда ја сматрам за своју дужност, да бар на неке приговоре неколико речи, као члан овога дома, кажем. Ја господо нисам економ, нисам трговац, нисам сточар, али, у колико сам ја учио по нешто из тих наука, знам ово: да се сточарство и пољопривреда без индустрије апсолутно у једној земљи не даду ни замислити. Сточарство и пољопривреда не могу се корисно у једној земљи одржавати, и ми сами на нашој рођеној кожи имамо најбољи пример за то Ми који нисмо индустријалци принуђени смо, да наше сировине извозимо у Мађарску и у друге земље, и могли смо да осетимо, да кад те сировине наше нису потребне другим земљама оне нам онда кажу: „цурик“! — (Натраг!) изволте ви те сировине задржати код ваше куће. докле ми не прерадимо наше, па кад то учинимо, ми ћемо имати милости. бићемо тако добри да и ваше сировине примимо.

Дакле, исто тако треба развити индустрију у једној земљи као што треба развити привреду и сточарство, и у нашој земљи треба развити ту прву грану већ и с тога, што ону другу, сточарску већ имамо.

Дакле, на првом месту, ми у данашње време имамо да подижемо нашу индустрију, а за подизање те индустрије наше немамо новаца, немамо никаквог капитала. За подизање те индустрије ми немамо ни довољно духа, немамо у довољној мери предузимљивости, а немамо у тој мери ни удружљивости, колико би било потребно, да се индустрија подигне. За то ми, ако хоћемо да имамо индустрију, морамо да зовемо стране индустријалце, стране капиталисте и предузимаче, да дођу у нашу земљу, да донесу капитал свој, да се заложе с њим, те да раде с нама у нашој земљи, у нашу корист, и да подижу нашу домаћу српску индустрију. Господо, захтевати од тих људи, да донесу у нашу земљу све што имају, да заложе и цео свој живот у нашој земљи, па онда тражити од њих, да да раде без икаква интереса за себе, ја то не могу појмити, а по моме скромном мишљењу паметан и разложен човек не може то ни захтевати. Према томе, дакле нема апсолутно смисла приговору на то, како Минх има више прихода, и како он много зарађује на том свом предузећу. Па, господо, то је његов циљ, њему је циљ да заради, иначе нема никаква смисла ма што предузети без циља, без икакве добити.

Мој поштовани друг, Радисав Митровић учинио је примедбу влади, за што је она, кад је могла и сама да изведе манипулацију, овај посао износила пред Народну Скупштину. Мени је жао, што је таква примедба изашла из Скупштине. Ми смо сви саревњиви на наше право. Ми, у место да похвалимо, што је влада у овом случају могла то да учини, па кад она то није хтела сама учинити, без нас, Скупштине, него је ствар донела пред Скупштину, ми на место да похвалимо то дело владино, ми излазимо сад са разлозима: како она то није смела да учини, и да ми имамо овим питањем да се бавимо и да га решавамо.

(Наставиће се)

Одговорни уредник **Ранко Петровић** Штампа српско-краљев. државне штампарије